

ТЕОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА. ІСТОРІЯ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

УДК 340.1

<https://doi.org/10.31548/law2021.03.001>

ПРОБЛЕМИ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА В ДОСЛІДЖЕННЯХ ХАРКІВСЬКИХ ПРАВОЗНАВЦІВ 1920-Х РОКІВ

Л.В. МІХНЕВИЧ, доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного та кримінального права,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
e-mail: michnevisch@ukr.net

І.М. ЄРМОЛЕНКО, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
e-mail: zaritskair@gmail.com

Анотація. У статті звернено увагу на малодосліджену сферу історико-правової науки, якою є питання виникнення, становлення і розвитку науки земельного права в Україні. Підкреслюється актуальність цього напрямку дослідження з боку можливості знаходження вже існуючих в минулому варіантів вирішення сучасних земельно-правових проблем. Констатується, що репрезентована стаття дає змогу досягти виконання щонайменше двох завдань, першим з яких є аналіз теоретичних поглядів на проблеми земельного права харківських правознавців 1920-х рр., а іншим – введення в науковий обіг маловідомих наукових праць із вказаної проблеми, що дозволяє відтворити особливості тогочасних правових досліджень у сфері земельного права. Проаналізовано наукові здобутки харківських науковців, якими є Л.С. Дубінський, О.Л. Маліцький, М.Ф. Матвієвський, О.М. Одарченко, С.Є. Сабінін. Більшість з їхніх наукових праць є маловідомими як в історико-правовій, так і в земельно-правовій науках. Аналіз представлених публікацій є вагомим підставою для висновку про існування в 1920-х роках харківського осередку науки земельного права, який став основою формування в подальшому відповідної наукової школи.

Ключові слова: земельне право, історія земельного права, наука земельного права, історія науки земельного права, харківська школа земельного права

Актуальність.

Актуальність будь-якого історико-правового дослідження визначається можливістю провести історичні паралелі з сучасністю і знайти вже існуюче вирішення певних проблем правового регулювання. Не є винятком в цьому і земельне право, сучасні питання якого вже мають відповідний аналог в минулому. Відомим є факт, що у 1920-х рр. відносно широко вивчалось земельне право. Насамперед зазначимо, що тоді юристам правових факультетів цей курс читався, переважно, як спеціальний розділ адміністративного права. Тож до наукових розробок в галузі земельного права долучалися насамперед вчені-адміністративісти, які досліджували Земельний кодекс, доповнювальні закони та вироки Вищої Земельної Контрольної Комісії. Досить активні дослідження відповідних проблем здійснювали київські юристи в рамках діяльності академічних установ. Так, значний доробок відповідної проблематики мали співробітники Комісії для вивчення звичаєвого права ВУАН. Згодом дослідження сучасного земельного права були сконцентровані в підсекції з питань вивчення дійсного земельного права Комісії для вивчення звичаєвого права, в аграрній секції Комісії радянського права та в спеціальній секції з проблем вивчення засад Земельного кодексу при цій же комісії (Міхневич, 2019).

Досить потужною була харківська школа адміністративного права, тож питання земельного права активно досліджували в секції публічного права науково-дослідної кафедри «Проблеми сучасного права» правового факультету Харківського інституту народного господарства (Міхне-

вич, 2016: 102–106). Тоді як правники Одеської науково-дослідної кафедри «Сучасних правових проблем» до проблем земельного права звертали-ся мало, принаймні в затверджених планах наукових досліджень відповідної тематики не знайдено (Міхневич, 2016: 124–129).

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Тематика науки земельного права ще не одержала належного рівня поширення в сучасних історико-правових дослідженнях. До неї зверталась незначна кількість сучасних істориків права, серед яких можна назвати І.Б. Усенка, Л.В. Міхневич, І.М. Єрмоленко. Але і їх творчий внесок обмежується аналізом праць та наукового шляху окремих науковців. Водночас відсутній комплексний підхід до розкриття особливостей внеску окремих наукових шкіл земельного права, які безперечно функціонували в недалекому минулому в межах території сучасної України. Одним з таких наукових осередків є харківська школа земельного права.

Тому *метою статті* є аналіз теоретичних поглядів на проблеми земельного права харківських правознавців 1920-х рр., введення в науковий обіг маловідомих наукових праць із вказаної проблеми, що дозволить відтворити особливості тогочасних правових досліджень у сфері земельного права.

Результати.

Одним із найвідоміших українських адміністративістів тієї доби був професор О. Ф. Євтихіїв (Касяненко, Гавриленко, Белік, 1999: 405; Усенко,

2003: 452–454). Сьогодні широковідомі його праці з адміністративного права, а за тематикою земельного права вдалося відшукати лише його брошуру «Земельне право», яку було опубліковано у Харкові у 1924 р. Натомість він керував роботою аспірантів, які студіювали проблеми земельного права.

Навесні 1922 р. О.Ф. Євтихiev став науковим наставником аспіранта Олексія Миколайовича Одарченка. Наукові пошуки молодий дослідник зосередив у двох напрямках: 1) основні засади самоуправління та 2) земельне право (Міхневич, 2019: 527). Зазначимо, що наукова праця аспіранта була продуктивною. Він підготував низку публікацій з адміністративного права, які торкалися питань децентралізації місцевого управління, меж адміністративного розсуду, організації місцевих органів влади, їх компетенції і функціональності порівняно із західноєвропейськими місцевими органами. Неординарною була його праця про систематику адміністративного права (Одарченко, 1926: 57–67), де він висловив свою позицію про систему адміністративного права та напрями її реформування, яка радянською наукою була повністю проігнорована. Згодом молодий вчений підготував працю «Взаємовідношення закону та адміністративного розпорядження в радянському праві», після публічного захисту якої був переведений у наукові співробітники кафедри.

Атрибутивною рисою будь-яких теоретичних положень є зберігання їх значення для майбутніх дослідників протягом невизначеного часу. Зазначена наукова праця О.М. Одарченка повністю відповідає цій ознаці, про що свідчить неодноразове переі-

одичне звертання до неї науковців адміністративно-правового спрямування. Так, через тридцять років до вказаних концептуальних положень звернулася Ц.А. Ямпольська (Ямпольская, 1956), а через вісімдесят – Р.С. Мельник, який поклав ідеї О.М. Одарченка в основу формування нової структури адміністративного права (Мельник, 2007: 53–55).

Іншою сферою наукових інтересів О.М. Одарченка стала теорія земельного права, вклад до якої який не був обсяговим. Однією з таких праць є стаття «Законодавча охорона земельних ділянок від роздроблення», яку вчений оприлюднив у 1925 році в московському виданні «Право і життя». Головним лейтмотивом цієї публікації є законодавчі аспекти запобігання негативній тенденції надмірної парцеляції сільськогосподарських земель, тобто тема, актуальна й для сучасної агросфери. Якщо на початок революції, за даними О.М. Одарченка, в Україні було 3,2 млн селянських господарств, то в 1923 р. їх було вже 4,5 млн, а в 1925 р. – 4,9 млн (Одарченко, 1925: 63). Для порівняння результатом аграрно-земельної реформи 1990-х років стало паювання земель, внаслідок якого було одержано в цілому по Україні майже 7 млн власників парцел, що свідчить про історичну спільність піднятої проблеми. Далі О.М. Одарченко розкриває причини виникнення явища роздроблення земель, їх соціально-економічне і політичне підґрунтя, а також негативне значення для аграрного господарювання. Причини зростання кількості господарств за рахунок їх розмірів коренилися передусім в загальноекономічних умовах і зокрема в недоліках податкової системи, яка робила, іноді, вигідним

дроблення ділянки (оподаткування за кількістю худоби на господарство робило вигідним фіктивні розділи). У кінцевому рахунку, вчений доходить висновку, що само по собі дроблення господарств є соціально небезпечним лише у разі дроблення до таких розмірів, які не дозволяють вести на них раціональне господарство. Один з виходів з цього становища автор вбачає у повноваженнях губернських органів державної влади, наданих Земельним кодексом, щодо встановлення норм подрібнення ділянок. При цьому він пропонує поширити цю практику на рішення окремих громад і навіть дворів у добровільному порядку, однак на певний строк і при погодженні двох третин громади, а для окремих дворів при погодженні всіх їх повноправних членів. Проте ці рішення мали підлягати подальшій реєстрації волосними виконавчими комітетами (Одарченко, 1925: 63–64).

Виходячи з наведеного, доцільно провести історичні паралелі з сучасністю. У сучасному аграрному виробництві також існує загроза раціональному й ефективному землекористуванню фермерських господарств та самому їх існуванню, що може виникнути у разі поділу земель фермерського господарства, наприклад, у разі спадкування або виходу членів зі складу фермерського господарства, яких як найчисельнішої організаційно-правової форми аграрного виробництва нараховується понад 30 тисяч господарств із наявністю 4,8 млн га власних земель (Статистичний збірник «Сільське господарство України», 2020: 164). Тому дроблення фермерської земельної власності загрожує насамперед існуванню як окремих господарств, так і цієї дійсно селянської форми господарювання,

а також викликати зайву соціальну напругу. Для уникнення змальованої ситуації було прийнято спеціальну урядову постанову (Про затвердження мінімальних розмірів земельних ділянок, 2003), спрямовану на оптимізацію процесу подрібнення фермерських господарств з урахуванням регіональних особливостей сільськогосподарського землекористування. Щодо іншої пропозиції О.М. Одарченка про розширення земельних прав сільських громад і окремих дворів доцільно вказати здійснювану наразі земельну децентралізацію, за якою більша частка земельних повноважень переходить до територіальних громад.

Дійсно цікавим є також здійснений О.М. Одарченком історичний екскурс в земельну політику Німеччини, Австрії, Франції, США та Англії у частині запобігання процесам дроблення земельної власності сільськогосподарських товаровиробників як світової проблеми (Одарченко, 1925: 64–66). Цей огляд безумовно становить науковий інтерес як для істориків права, так і для фахівців сфери земельного права.

Наступною є стаття «Ідея права на землю в її минулому і сучасному», яка побачила світ у 1926 р. в тому ж самому вищезазначеному науковому виданні. У цій публікації О.М. Одарченко зробив спробу простежити розвиток європейських ідей, які, на його думку, призвели до виникнення права всезагального трудового землекористування. У результаті чого він прийшов до зовні парадоксального висновку, що буржуазне право не ставить своїм завданням задоволення всіх особистих потреб і окремі особи не мають права вимагати собі від держави предметів або послуг на тій підставі, що вони необхідні для їх

існування. На противагу цьому вчений наводить продекларовану соціалістом Фур'є необхідність заміни первіснообщинних економічних прав повсюдного полювання, рибальства, збирання плодів і випасання худоби (через неможливість їх застосування) правом на працю. Причому, за висловом дослідника, право на працю (точніше можливість прикласти свою працю) була нерозривно пов'язана в Росії з думкою про одержання землі, яка одна могла дати селянину можливість здійснити своє право на працю і скористатися результатами останнього (Одарченко, 1926: 3–5). На жаль, на відміну від попередньої статті, вже з перших сторінок простежується заполітизована спроба переходу від неналежно обґрунтованого висновку про неспроможність буржуазного права забезпечувати індивідуальні та громадські потреби до «протягування» ідеї прогресивності трудового землекористування перед європейським правом власності на землю. Але період так званої «диктатури пролетаріату» поламав навіть цю досить теоретично неспроможну модель землекористування, адже під час продрозверстки селяни взагалі були позбавлені будь-якого права на результати своєї нелегкої праці.

Мабуть саме тому, вибудовуючи ланцюжок перехідних від трудового форм землекористування (трудове зрівняльне землекористування – соціалістичне рільництво (одним з важливих елементів якого була продрозверстка) – продподаток – націоналізація землі), О.М. Одарченко висловив думку, що автономія селянського господарства ще більш ясно проявилась з виданням закону про єдиний сільськогосподарський податок, особливо після відміни на-

туральної його форми і залишення тільки грошового способу сплати (Одарченко, 1926: 6). У наявності досить неспроможна спроба виправдання одержавлення земель на фоні зрівняльного землекористування перед буржуазними відносинами власності на землю.

При цьому автор дозволяє собі «жонглювання» фактами, стверджуючи, що правознавство розрізняє три головні форми власності: суспільну, приватну і змішану, до якої слід віднести майно, що рахується приватною власністю, але через його суспільне значення, поставлене під контроль держави. Далі на прикладах Туреччини, Мексики, Нової Зеландії та Древнього Китаю пробує обґрунтувати переваги модель державної власності на землю. Одночасно він резюмує, що публічна власність на землю встановлена в інтересах самих же трудящих, об'єднаних в колектив (державу), причому останні мають право вимагати собі земельні ділянки лише з метою їх обробітку, якому надається суспільне значення (Одарченко, 1926: 7–8). З боку умов вільного від ідеологічних «ізмів» висловлення своїх думок, сучасному досліднику не може не впасти в очі ототожнення суспільної і державної форм власності на землю з метою маскуванню наслідків земельної революції, здійсненої не на користь селян, а в інтересах жорсткого одержавлення земельно-аграрних відносин. Штучно притягненими, а тому не переконливими, виглядають і приклади економічно відсталих на той час країн. Нарешті, найвищого рівня алогічності досягає ототожнення держави з колективом трудящих, причому останні наділені правом вимагати землю у держави, тобто фактично самі у себе.

На жаль, слід констатувати переродження науковості в псевдонауковість на догоду ідейно-політичній платформі правлячої комуністичної еліти, характерного для тоталітарних правлячих режимів.

Поруч з цим над проблемами земельного права працював й аспірант Андрій Федотович Дедусенко. Дослідницькі здібності він виявив ще при підготовці студентської випускної роботи «Правові основи нового земельного устрою», яку захистив як випускник правового факультету Харківського інституту народного господарства в 1922 році. А в жовтні 1924 р. А.Ф. Дедусенко був зарахований аспірантом науково-дослідної кафедри ««Проблеми сучасного права»». Його науковим керівником також став професор О.Ф. Євтихiev. А.Ф. Дедусенко цікавився французькою школою адміністративного права та досліджував земельне право й аграрну політику в Росії та Західній Європі. За перші півроку праці в аспірантурі він виконав тему «Про порядок вирішення земельних спорів». У 1925/26 н.р. вивчав основні тенденції повоєнного сільськогосподарського законодавства в іноземних державах, зокрема питання про інститут користування землею, організацію публічної служби сприяння сільському господарству, про регулювання сільськогосподарського виробництва шляхом адміністративних постанов. У його доробку є й дві опубліковані книги: «Агрономическая помощь населению Украины» (Харків, 1923) та «Принципы организации агрономической помощи населению» (Харків, 1925). (Міхневич Л.В., 2019: 527).

Кілька публікацій у правових часописах з земельно-правової тематики залишив О.Л. Маліцький. Він

вивчав реформу земельних судових комісій (Малицкий, 1924: 535–437), для Українського юридичного товариства (УЮТ) підготував доповідь «Питання селянського права» (1924), де розвідував майновий стан членів селянського двору (В Украинском юридическом обществе, 1924: 557–560). Окрему працю «Права наймитів у трудових селянських господарствах» (Харків, 1929) опублікував М.Ф. Матвієвський (Матвievський, 1929). Решта його робіт торкалися оподаткування селянських господарств.

Серед інших харківських правознавців варто згадати професора С.Є. Сабініна, який підготував доповідь «Звід юридичних праць з дослідження юридичних форм землеволодіння в стародавньому світі» (1923 р.) (Список работ действительного члена кафедры профессора Сабинина, 1923). Про особливості відшкодування завданих збитків при заповіданні смерті члену селянського двору писав Л.С. Дубінський (Дубинский, 1927: 285–286).

Висновки і перспективи.

Проведене дослідження теоретичних поглядів на проблеми земельного права харківських правознавців 1920-х рр. зумовило комплексне уявлення про існуючий науковий осередок, який став основою харківської школи земельного права. Уведення в науковий обіг вищенаведених маловідомих наукових праць із вказаної проблеми дозволило відтворити особливості тогочасних правових досліджень у сфері земельного права. Разом з тим, це лише початковий етап наукових розвідок у вказаній сфері, що передбачає їх продовження за певними часовими проміжками.

Список використаних джерел

1. Міхневич Л.В. Юридична освіта та наука в Україні поза класичними університетами (XIX ст. – 30-ті роки XX ст.). Київ: Четверта хвиля, 2019. 748 с.
2. Міхневич Л.В. Кафедра «Проблеми сучасного права»: досвід організації юридичної науки ранньої радянської доби. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 5. С. 102–106.
3. Міхневич Л.В. Досвід діяльності одеської науково-дослідної кафедри «Сучасних правових проблем» (1923–1930 рр.). Підприємництво, господарство і право. 2016. № 10. С. 124–129.
4. Касяненко Ю.Я., Гавриленко О.А., Белік В.П. Євтихiev Олександр Федорович. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т. 2: Д–Й. Т. 2. Київ: «Укр. енцикл.», 1999. С. 405.
5. Усенко І.Б. Євтихiev Олександр Федорович. Антологія української юридичної думки: в 6 т.: Т. 5: Поліцейське та адміністративне право; відп. ред. Ю.І. Римаренко, В.Б. Авер'янов. Київ: Видавничий Дім «Юридична книга», 2003. С. 452–454.
6. Одарченко А.Н. Проблема систематики адміністративного права. Право и жизнь. 1926. Кн. 4-5. С. 57–67.
7. Ямпольская Ц.А. О месте административного права в системе советского социалистического права. Советское государство и право. 1956. № 9. С. 92–102.
8. Мельник Р. До питання оновлення системи адміністративного права України. Правова інформатика. 2007. № 3(15). С. 52–56.
9. Одарченко А.Н. Законодательная охрана земельных участков от раздробления. Право и жизнь. Москва, 1925. Кн. 9-10. С. 62–67.
10. Про затвердження мінімальних розмірів земельних ділянок, які утворюються

в результаті поділу земельної ділянки фермерського господарства, що успадковується: постанова Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 р. № 1908. Офіційний вісник України. № 51. Т. 1. Ст. 2682.

11. Одарченко А.Н. Идея права на землю в ее прошлом и настоящем. Право и жизнь. Москва, 1926. Кн. 6–7. С. 3–8.
12. Малицкий А. Реформа Земельных Судебных комиссий. Вестник советской юстиции. 1924. № 17. С. 535–437.
13. В Украинском юридическом обществе. Вопросы крестьянского права (Заседание 21-го мая). Вестник советской юстиции. 1924. № 17. С. 557–560.
14. Матвієвський М.Ф. Права наймитів у трудових селянських господарствах. Харків: Юридичне вид-во НКЮ УСРР, 1929. 40 с.
15. Список работ действительного члена кафедры профессора Сабинина. ЦДАВОУ (Центр. держ. архів вищих органів влади та управ. України). Ф. 166. Оп. 2. Спр. 476. Арк. 61.
16. Дубинский Л.С. Ст. 409 ГК и крестьянский двор. Вестник советской юстиции. 1927. № 8. С. 285–286.

References

1. Mikhnevych, L.V. (2019). Yurydychna osvita ta nauka v Ukraini poza klasychnymy uni-versytetamy (XIX st. – 30-ti rr. XX st.) [Legal education and science in Ukraine outside the classical universities (XIX century – 30s of the XX century)]. Kyiv: Chetverta khvylya, 748 (in Ukrainian).
2. Mikhnevych, L.V. (2016). Kafedra «Problemy suchasnoho prava»: dosvid orhanizatsii yurydychnoi nauky rannoï radianskoi doby. Pidpriyemnytstvo, hospodarstvo i pravo [Department of «Problems of Modern Law»: the experience of organizing the legal science of the early Soviet era. Business, Economy and Law], 5: 102–106 (in Ukrainian).
3. Mikhnevych, L.V. (2016). Dosvid diialnosti

- odeskoi naukovo-doslidnoi kafedry «Suchasnykh pravovykh problem» (1923–1930). *Podpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo* [Experience of the Odessa research department «Modern legal problems» (1923–1930). *Business, Economy and Law*], 10: 124–129 (in Ukrainian).
4. Kasianenko, Yu.Ya., Havrylenko, O.A. & Belik, V.P. (1999). Yevtykhiiev Oleksandr Fedorovych. *Yurydychna entsyklopediia* [Evtikhiiev Alexander Fedorovich. *Legal encyclopedia*]: V 6 t. / Redkol.: Yu.S., Shemshuchenko (holova redkol.) ta in. T. 2: D–I. T. 2. Kyiv: «Ukr. entsykl.», 405 (in Ukrainian).
 5. Usenko, I.B. (2003). Yevtykhiiev Oleksandr Fedorovych. *Antolohiia ukrainskoi yurydychnoi dumky* [Evtikhiiev Alexander Fedorovich. *Anthology of Ukrainian legal thought*]: v 6 t.: T. 5: Politseiske ta administratyvne pravo; vidp. red. Yu.I., Rymarenko, V.B., Aver'ianov. Kyiv: Vydavnychi Dim «Iurydychna knyha», 452–454 (in Ukrainian).
 6. Odarchenko, A.N. (1926). Problema systematyky admynystratyvnoho prava. *Pravo y zhyzn* [The problem of the systematics of administrative law. *Law and life*], 4–5: 57–67 (in Russian).
 7. Yampolskaia, Ts.A. (1956). O meste admynystratyvnoho prava v systeme sovetskoho sotsyalystycheskoho prava. *Sovetskoe hospodarstvo y pravo* [On the place of administrative law in the system of Soviet socialist law. *Soviet state and law*], 9: 92–102 (in Russian).
 8. Melnyk, R. (2007). Do pytannia onovlennia systemy administratyvnoho prava Ukrainy. *Pravova informatyka* [On the issue of updating the system of administrative law of Ukraine. *Legal informatics*], 3(15): 52–56 (in Ukrainian).
 9. Odarchenko, A.N. (1925). *Zakonodatelnia okhrana zemelnykh uchastkov ot razdrobleniya. Pravo y zhyzn* [Legislative protection of land plots from fragmentation. *Law and life*]. Moskva, 9–10: 62–67 (in Russian).
 10. Pro zatverdzhennia minimalnykh rozmiriv zemelnykh dilianok, yaki utvoriuiutsia v rezultati podilu zemelnoi dilianky fermer-skoho hospodarstva, shcho uspadkovuietsia [About the statement of the minimum sizes of the land plots which are formed as a result of division of the land plot of the farm which is inherited] (2003): postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy 10.12.2003 № 1908. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*, 51, 1: 2682 (in Ukrainian).
 11. Odarchenko, A.N. (1926). Ydeia prava na zemliu v ee proshlom y nastoiashchem. *Pravo y zhyzn* [The idea of land right in its past and present. *Law and life*]. Moskva, 6–7: 3–8 (in Russian).
 12. Malytskyi, A. (1924). Reforma Zemelnykh Sudebnykh komysyiy. *Vestnyk sovetskoi yustytssy* [Reform of the Land Judicial Commissions. *Bulletin of Soviet Justice*], 17: 535–437 (in Russian).
 13. V Ukraynskom yurydycheskom obshchestve. *Voprosy krestianskoho prava* (Zasedanye 21 maia). *Vestnyk sovetskoi yustytssy* [In the Ukrainian Law Society. Questions of peasant law (Session on May 21). *Bulletin of Soviet Justice*] (1924), 17: 557–560 (in Russian).
 14. Matviievskiy, M.F. (1929). Prava naimytiv u trudovykh selianskykh hospodarstvakh [The rights of mercenaries in peasant farms]. *Kharkiv: Yurydychne vyd-vo NKlu USRR*, 40 (in Ukrainian).
 15. Spysok rabot deistvytel'nogo chlena kafedry professora Sabynyna [List of works of the full member of the department professor Sabinin]. *TsDAVOU* (Tsent. derzh. arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta uprav. Ukrainy), 166, 2, 476: 61 (in Russian).
 16. Dubynskiy, L.S. (1927). St. 409 HK y krestianskyi dvor. *Vestnyk sovetskoi yustytssy* [Art. 409 Civil Code and a peasant yard. *Bulletin of Soviet Justice*], 8: 285–286 (in Russian).

L.V. Mikhnevych & I.M. Yermolenko (2021). PROBLEMS OF LAND LAW IN THE RESEARCH OF KHARKIV JURISTS OF THE 1920S. *Law. Human. Environment*, 12(3): 6-14.
<https://doi.org/10.31548/law2021.03.001>

Summary. *The article draws attention to the little-studied field of historical and legal science, which is the question of the origin, formation and development of the science of land law in Ukraine. The relevance of this area of research from the point of view of the possibility of finding already existing in the past options for solving modern land law problems is emphasized. It is stated that the presented article makes it possible to achieve at least two tasks, the first of which is the analysis of theoretical views on the problems of land law of Kharkiv jurists of the 1920s, and the second – the introduction of little-known scientific papers on this issue, which allows to reproduce contemporary legal research in the field of land law. The scientific achievements of Kharkiv scientists, which are L.S. Dubinsky, O.L. Malitsky, M.F. Matvievsky, O.M. Odarchenko, S.E. Sabinin. Most of their scientific works are little known in both historical and legal and land law sciences. The analysis of the presented publications is an important basis for the conclusion about the existence in the 1920s of the Kharkiv center of the science of land law, which became the basis for the further formation of the relevant scientific school.*

Keywords: *land law, history of land law, science of land law, history of science of land law, Kharkiv school of land law*
